

פרשת ויגשׁ התשׁ"פ

adk1010@gmail.com

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק מז, יז-כו

(יד) ויִלְקֹט יוֹסֵף אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בְּשֹׁבַר אֲשֶׁר-הֵם שֹׂכְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-הַכֶּסֶף בֵּיתָה פְּרָעָה: (טו) וַיְהִי הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ כָּל-מִצְרַיִם אֶל-יוֹסֵף לְאֹמֶר הִבֵּה-לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נִגְדָה כִּי אָפֶס כֶּסֶף: (טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הֲבִי מִקְנֵיכֶם וְאֶתְנֶה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם-אָפֶס כֶּסֶף: (יז) וַיָּבִיאוּ אֶת-מִקְנֵיהֶם אֶל-יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בְּסוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבְחֻמְרִים וַיִּנְהֲלֵם בְּלֶחֶם בְּכָל-מִקְנֵיהֶם בְּשָׁנָה הַהִוא.. (יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם-אֲנִיחֲנוּ גַּם אֲדַמְתֵּנוּ קִנְיֵה-אֲתָנוּ וְאֶת-אֲדַמְתֵּנוּ בְּלֶחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאֲדַמְתֵּנוּ עֲבָדִים לְפְרָעָה וְתוֹ-זָרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׂם: (כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת-כָּל-אֲדַמְת מִצְרַיִם לְפְרָעָה כִּי-מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שְׂדֵהוּ כִּי-חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעַב וַתְּהִי הָאֶרֶץ לְפְרָעָה: (כא) וְאֶת-הָעָם הָעִבְרִי אֲתוֹ לְעָרִים מִקְצֵה גְבוּל-מִצְרַיִם וְעַד-קִצְיָהוּ: (כב) כִּי אֲדַמְת הַפְּהָנִים לֹא קָנָה כִּי חָק לַפְּהָנִים מֵאֵת פְּרָעָה וְאָכְלוּ אֶת-חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פְּרָעָה עַל-כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת-אֲדַמְתָּם:

2. רשׁ"י בראשית פרשת ויגשׁ פרק מז פסוק כב

הַפְּהָנִים - הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן פֶּהֶן מְשֻׁרֵת לְאַלְהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן גְּדֻלָּה, כְּמוֹ פֶהֶן מִדִּין, פֶּהֶן אוֹן:

3. חזקוני בראשית פרק מז פסוק כב

רק אדמת הכהנים השרים כמו כהן מדין. לא קנה פן יתגרו במלך.

4. הדר זקנים בראשית פרק מז פסוק כב

כי חק לכהנים. מדרש בשביל שסייעו ליוסף בדינו כי כשרצו להמליך יוסף אמרו המצרים איך נמליך איש ששכב עם אשת אדוניו. א"ל הכומרים ראו איפה בגדו נקרע. אם נקרע מאחוריו בידוע שלא רצה לבא עליה אלא כשברח קרעתו אשת אדוניו כדי לעכבו ואם נקרע לפניו דעו שרצה לבא עליה והיא לא רצתה. בדקו ומצאו הקריעה מלאחריו כי גברי"אל הפכה והמליכוהו. וי"א כי חק לכהנים לפי שהיו קרובי אשתו ואשתו היתה בת פוטיפרע כהן און. ואותם הכהנים קרובים היו. ולא נהירא לי דהא כתיב כי חק לכהנים מאת פרעה. אלמא דפרעה נתן להם החק כבר:

5. הכתב והקבלה בראשית פרק מז פסוק כב

אדמת הכהנים. לא ביארו המפרשים מה התועלת בהודעה זו, ולא עוד אלא שהחזירו הכתוב עוד הפעם בסוף הענין, ונ"ל שהתכוין בזה תועלת גדולה לבית אביו, כי בהעברת העם לערים עד שלא נשאר אחד בחזקת ארצו, הוציא גם תושבי ארץ גשן לארץ אחרת והושיב שם כל בית אביו, ועדיין היו בית אביו דומים לשאר תושבי המדינה לתת החמישית לפרעה, לכן המציא תחבולה זו שיאכלו הכהנים את חוקם הניתן להם ואדמתם לא תהיה מכורה לפרעה ואין עליהם עול נתינת החמישית, ובזה גם אחיו יהיו חפשים ממס החומש, כי להיותם רועי צאן החשוב מאד בעיני מצרים, להיותם מגדלים הבהמות שהם אלהות שלהם, כמבואר במה שקדם, הם דומים בזה לכהניהם משרתי אלהותם, וכמו שאלו פטורים מתשלומי החומש ככה אלה המקיימים אותם, לכן אמר (פכ"ז) ויאחזו בה, שהיתה ארץ גשן להם לאחוזו, שאין מוטל עליה שום מס, הפך שאר תושבי הארץ שלא היתה להם אחוזו, לכן התחייבו למס החומש. ויב"ע אמר בתרגומו ארעא דכומרניא לא זבן מן בגלל דחמון ליה זכותה בזמן דבעא רבוניה למקטלי' ושיזבוהי מן דין קטול.

6. בכור שור בראשית פרק מא פסוק מה

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח: מפענח הצפונות. אסנת בת פוטיפרע: ופוטי פרע ופוטיפר אחד הם, ומרוב חכמה לקח יוסף את בת פוטיפרע, לפי שקנאוהו לעבד, ואם היה יוסף או בניו יורדים מגדולתו, יאמר פוטיפר או בניו כי עבדיו הם, אם לקח אשה אחרת. אבל השתא שלקח בתם לא יהיה רוצה שיהיו בניו בתו עבדים, וכן בניו על בני אמותם.

7. רמב"ן בראשית פרק מא פסוק מה

בת פוטיפרע כהן און - הוא פוטיפר, ונקרא פוטיפרע על שם שנסתרס מאליו לפי שלקח יוסף למשכב, לשון רש"י. והוא מדרש רבותינו (סוטה יג ב). והוצרך ממנו רש"י (להלן מז כב) לומר כי כל "כהן" משרת לאלהות, חוץ מזה שהוא לשון גדולה, שהרי שר הטבחים היה, וכן כהן מדין (שמות ב טז): ואני אומר כי לדברי רבותינו היה פוטיפר שר לפרעה, וכאשר נסתרס בגופו והכירו בו וקראוהו פוטיפרע נתבייש בדבר ופירש משררתו, והכניס עצמו בבית עבודה זרה ונעשה כומר לעבודה זרה כי כן מנהג הנכבדים. ואפשר שהיה און שם עבודה זרה שלו, וכן כהן מדין כומר, כמו שאמרו (סנהדרין פב ב) ביתרו שהיה מפטם עגלים לעבודה זרה:

8. בראשית פרק מה, כה-כח

(כה) ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל-יעקב אביהם: (כו) ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וקיהוא משל בכל-ארץ מצרים ויפג לבו כי לא-האמין להם: (כז) ויזכרו אליו את כל-דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את-העגלות אשר-שלח יוסף לשאת אתו ותחי רוח יעקב אביהם: (כח) ויאמר ישאל רב עוֹד-יוסף בני חיי אלקה ואראנו בטורם אמות:

9. [רבינו] בחיי בראשית פרק מה פסוק כז

ובאמרו: את כל דברי יוסף, אין בכללם שיגידו לו מה שאמר להם: אשר מכתם אותי מצרימה, כי יעקב אבינו לא ידע זה מעולם, אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרוהו למצרים, והם לא הגידו לו כי לא יגידו חטאם, ועוד כי יפחדו פן יקלל אותם כמו שעשה לראובן גם לשמעון ולוי, גם יוסף במוסרו וענותנותו לא הגיד לאביו. והראיה שלא ידע זה מעולם, הכתוב האומר: (בראשית נ, טו - טז) "ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר", "אנא שא נא". ואלו ידע יעקב בענין היה ראוי שיחלו פני אביהם לצוות את יוסף שימחול להם, ובודאי ישא פניו ולא ימרה דברו ולא יצטרכו לבדות דברים מלבם:

10. רש"י בראשית פרשת ויגש פרק מה פסוק כז

את כל דברי יוסף - סימן מסר להם במה הנה עוסק כשפרש ממנו - בפרשת עגלה ערופה, זהו שפנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף - ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב - שרתה עליו שכניה, שפרשה ממנו:

11. רשב"ם בראשית פרק מה פסוק כז

את כל דברי יוסף - שאר דברים שדיבר אליהם הכתובים למעלה שבכה על צואריהם והכירו בודאי שהוא אחיהם. וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף על פי פרעה, ותחי רוח יעקב, כי שמר את הדבר שסוף יוסף להיות מושל [והעגלות הללו] אינן יוצאות ממצרים כי אם על פי מושל, כמו שפירשתי למעלה:

12. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק מה פסוק כז

ומלילו עמיה ית כל פתגמי יוסף דמליל עמהון ונחמא ית סדנייא דשדר יוסף למיטול יתיה ושרת רוח נבואה דאיסתלקת מגיה בעידן דזבינו ית יוסף ותבת עלוי יעקב אבוהון:

13. כתר יונתן בראשית פרק מה פסוק כז

וידברו עמו את כל דברי יוסף שדבר עמהם וירא את העגלות ששלח יוסף לשאת אותו ותשרה רוח נבואה שנסתלקה ממנו בזמן שמכרו את יוסף ושבה על יעקב אביהם:

14. בראשית פרק מה,

(ד) ויאמר יוסף אל-אחיו גשו-נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר-מכתם אתי מצרימה: (ה) ועתה אל-תעצבו ואל-יחר בעיניכם כי-מכתם אתי הנה כי למחיה שלתני אליהם לפניכם: (ו) כי-זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין-תריש וקציר: ... (ט) מהרו ועלו אל-אבי ואמרתם אליו זה אמר בנך יוסף שמיני אליהם לאדון לכל-מצרים רצה אלי אל-תעמד: (י) וישבת בארץ-גשן והיית קרוב אלי ויבניו ויבניו וצאנך ויבקרך וכל-אשר-לך: (יא) וכלפלתי אתה שם כיעוד חמש שנים רעב פן-תגרש אתה ויביתך וכל-אשר-לך: ... (טז) והקל נשמע בית פרעה

לאמר באו אחי יוסף ויטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו: (יז) ויאמר פרעה אל-יוסף אמר אל-אחייך זאת עשו טענו את-בעירכם ולכו-באו ארצה כנען: (יח) ויקחו את-אביכם ואת-בתיכם ובאו אלי ואתנה לכם את-טוב ארץ מצרים ואכלו את-חלב הארץ: (יט) ואתה צויתך זאת עשו קחו-לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את-אביכם ובאתם: (כ) ועינכם אל-תקס על-פליכם פיי טוב פל-ארץ מצרים לכם הוא: (כא) ויעשו-כן בני ישראל ויתן להם יוסף עגלות על-פי פרעה ויתן להם צנה לדרך:

15. [רבינו] בחיי בראשית פרק מה פסוק יט

ואתה צויתך זאת עשו. היה יודע פרעה ענותנותו של יוסף ונאמנותו שלא היה שולח כלום לאביו ולאחיו זולתי אם יצוה עליו, וע"כ הוצרך לאמר לו כן בדרך צואה.

16. ספורנו בראשית פרק מה פסוק יט

זאת עשו. ולהשיג זה המכוון שלא ימאן אביכם מבה: קחו לכם מארץ מצרים עגלות. כי כשיראה העגלות מוכנות שלוחות מאתנו לא ימצא כל כך מקום לדחות ולמאן וכן ה' אחר כך באמרו וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ויאמר ישראל אלכה ואראנו:

17. מלבי"ם בראשית פרק מה פסוק יט

קחו לכם מארץ מצרים עגלות, כי העגלות היו תחת יד פרעה ורק המלך היה לו יכולת לשלוח עגלות, ושלוח עגלות מורה ששולחים אחריהם שיתישבו שם כאזרחי הארץ בתמידות, ונשאתם את אביכם ובאתם להשתקע פה:

18. פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת ויגש פרק מה סימן יט

ואתה צויתך זאת עשו. מרשות המלך: קחו לכם מארץ מצרים עגלות. לפי שלא היה רשות להוציא עגלות מארץ מצרים, כי אם על פי פרעה, וכן ארז"ל שאין פרה וחזירה יוצאה מאלכסנדריאה של מצרים, אלא אם כן חותכין האם שלה בשביל שלא תלד:

19. רשב"ם בראשית פרק מה פסוק יט

ואתה צויתך - עתה אני מצוה אותך לקחת עגלות ובהמות למשוך. כי לא היה אדם יכול להוציא מן המלכות עגלה כי אם על פי פרעה. ודוגמא זו בתלמוד אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים אלא אם כן נטלה האם שלה:

20. הדר זקנים בראשית פרק מה פסוק כז

וירא את העגלות אשר שלח יוסף וכו' ותחי רוח יעקב אביהם. כשראה את העגלות אז חיתה רוחו והאמין לפי שצוה יוסף קודם לכן שלא להוציא תבואה ממצרים בעגלות ועכשיו אמר פרעה ליוסף כדכתיב ואתה צוית זאת עשו וכו' קחו לכם מארץ מצרים עגלות מה שאין אחרים רשאים להוציא אמר יעקב בודאי מפי המלך הוא זה שניתן להם רשות:

21. דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית פרק מה

פסוק יט - קחו לכם מארץ מצרים עגלות. פי' קחו לכם עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם על כתפותיכם ובאתם. וכן מוכיח הפסוק שלפניו וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפם ואת נשיהם בעגלות:

פסוק כז - וירא את העגלות. ותחי רוח יעקב אביהם. פי' כשראה העגלות חיתה רוחו והאמין כי קודם לכן צוה יוסף לבל יוציאו עגלות מארץ מצרים ועכשיו אמר פרעה ואתה צויתך זאת עשו קחו עגלות מה שאין אחרים רשאים להוציא ולכך כשראה העגלות האמין אמר בודאי מפי מלך הוא זה:

22. העמק דבר בראשית פרק מה פסוק כז

אשר שלח יוסף. כבר נתבאר שלא הודיעו עתה כי פרעה שלחם:

23. בראשית פרק מא,

(לז) ויטב הדבר בעיני פרעה ובעיני כל-עבדיו: (לח) ויאמר פרעה אל-עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו: (לט) ויאמר פרעה אל-יוסף אחרי הודיע אלקים אותך את-פל-זאת איו-נכון וחקם כמדה: (מ) אתה תהיה על-ביתי ועל-פיך ישק כל-עמי רק הפסא אגדל ממך: (מא) ויאמר פרעה אל-

יוסף ראה נתתי אתך על כל-ארץ מצרים: (מב) ולסר פרעה את-טבעתו מעל ידו ויתן אותה על-יד יוסף וילבש אתו בגדי-שש וישם רבד הזהב על-צווארו: (מג) וירכב אתו במרכבת המושנה אשר-לו ויקראו לפניו אברהם ונתון אתו על כל-ארץ מצרים: (מד) ויאמר פרעה אל-יוסף אגני פרעה ובלעדיך לא-ירים איש את-ידו ואת-רגלו בכל-ארץ מצרים: (מה) ויקרא פרעה שם-יוסף צפנת פענח ויתן-לו את-אסנת בת-פוטו פרה פהו או לאשה ויצא יוסף על-ארץ מצרים: (מו) ויוסף בן-שלושים שנה בעמדו לפני פרעה מלך-מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל-ארץ מצרים: (מז) ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים: (מח) ויקבץ את-כל-אכלו שבע שנים אשר היו בארץ מצרים ויתן-אכל בערים אכל שדה-העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה: (מט) ויצבר יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כיתתל לספר כ-איון מספר: (נ) וליוסף ילד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב אשר ילדה-לו אסנת בת-פוטו פרה פהו או:

24. שכל טוב (בובר) בראשית פרשת מקץ פרק מא סימן מד

לא ירים איש את ידו. לחגור כלי זיין לרכוב במרכבת הרכב בכל ארץ מצרים:

25. תרגום אונקלוס בראשית פרק מא פסוק מד

ואמר פרעה ליוסף אנה פרעה ובר ממימך לא ירים גבר ית ידיה למיחד זיו ונת רגליה למרכב על סוסיא בכל ארעא דמצרים.

26. תרגום המיוחס ליונתן - תורה בראשית פרק מא פסוק מד

ואמר פרעה ליוסף אנה פרעה מלכא ואנת אלקפטא ובר ממימך לא ירים גבר ידיה למיסור ויניגיה ונת ריגליה למימרכוב על סוסיא בכל ארעא דמצרים:

27. כתר יונתן בראשית פרק מא פסוק מד

ויאמר פרעה ליוסף אני פרעה מלך ואתה משנה למלך (שליט) וחוז ממאמך לא ירים איש ידו לחגור זיינו ואת רגליו לרכב על סוסיו בכל ארץ מצרים:

28. אלשיך על בראשית פרק מא פסוק מד

ואחר המעשה הזה אמר פרעה אל יוסף, הנה על ידי שעשית, מעתה אני פרעה וכו', כי איני מכנה עצמי בתואר שררה ובתואר מלך לומר אני פרעה מלך מצרים, כי אם אני פרעה נקרא בשמי כאחד העם, אך השררה לך תהיה כי ובלעדיך וכו':

או יאמר אני פרעה, אם הייתי אומר סתם בלעדיך לא ירים איש כו', היה נראה שגם אני בכלל, לזה אמר אני פרעה כלומר עומד במקומי ושררתי, ועל זולתי אני אומר ובלעדיך לא ירים איש כו', באופן שגם השרים יכנעו לך ולא המון העם בלבד:

29. רש"י בראשית פרשת מקץ פרק מא פסוק מד

אני פרעה - שיש יכלת בנדי לגזר גזרה על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים ידו בלעדיך, - שלא בפרשות. דבר אחר אני פרעה, אני אהיה מלך, ובלעדיך וגו' וזהו דגמת רק הפסא: את ידו ואת רגלו. פתרגומו:

30. שמות פרק א פסוק ח

נקם מלך-החזק על-מצרים אשר לא-ידע את-יוסף:

31. תרגום אונקלוס שמות פרק א פסוק ח

וקם מלכא חזקא על מצרים דלא מקיים גזירת יוסף.

32. חזקוני שמות פרק א פסוק ח

ויקם מלך י"מ מדלא כתיב מיתה במלך ש"מ שהוא עצמו היה, שהיה כבר אלא שנתחדשו גזרותיו. ומהו ויקם, שקם על ישראל כאויב שנאמר, לאור יקום רוצח, כי קמו בי עדי שקר.